

van Arabieren, 't volk, 'twelk sinds onheugelijke tijden al, meer dan welke andere generatie, in 't toedienen van artsijen bekendheid had.

* * *

Midden in z'n rijk, wetenschappelijk, bedrijvig en heilaanbrengend leven is Dr. Eduard Pergens te Maeseijck gestorven.

'n Beroerte maakte aan dat leven 'n eind op 11 April 1917.

Evenmin als we ons ooit bezondigden aan „profeteeren”, zullen we ons schuldig maken aan 't geven eener verklaring van dien plotseligen dood.

Maar toch meenen we niet te veel te zeggen, als we hier openlijk getuigen, dat Dr. Eduard Pergens mede 't slachtoffer is geweest van den oorlog....

De goedge, goedhartige Doctor van Maeseijck, die zich nooit of te nimmer bekommerd had om politiek, alléén en uitsluitend had geleefd voor kranken en voor wetenschap, die kranke Belgen, kranke Franschen, kranke Duitschers en kranke Engelschen menigmaal had behandeld en onder al die nationaliteiten wetenschappelijke vrienden telde — de goedge, goedhartige Maeseijcker Doctor heeft onzegbaar veel geleden onder wat zich in de laatste jaren tusschen deze nationaliteiten heeft afgespeeld....

Dat heeft, naar we meenen, helaas, z'n dood vervroegd.

Maastricht.

JOS. CREMERS.

EQUISETUM TELMATEJA Ehr.

Reuzenpaardestaart.

Was 't in 't eerste Jaarboek, uitgegeven door 't Natuurh. Gen. in Limburg, nog niet mogelijk een volledig overzicht te geven van de vele vormen dezer plantsoort — sinds is me gebleken, dat ook in ons gewest de meeste harer variëteiten te vinden zijn.

In verreweg de meeste Flora's vindt men haar aangegeven als *Equisetum maximum* Lmk.

De naam van Lamarck dateert reeds van 1778, die van Ehrhardt eerst uit 1783.

Doch Milde in z'n monografie wees er al op, dat Lamarck zelf in zijn herbarium nooit den naam heeft gebruikt, en hoe 't uit zijne beschrijving niet eens zeker is op te maken of Lamarck wel deze soort bedoeld heeft.

Bovendien is 't woord „maximum”, evenals de Nederlandsche vertaling niet gelukkig gekozen.

Al is deze Paardestaart een der grootste Europeesche soorten, z'n familieleden *Eq. hiemale* en *limosum* kunnen 't toch ook tot 'n respectabele hoogte brengen.

Ze worden daarin nog overtroffen door *Eq. giganteum* L. uit West-Indië.

Deze laatste toch heeft 'n „boomvormige” stam, is derhalve, in vergelijking met onze exemplaren uit Europa, 'n reus! en toch nog maar 'n lilliputter, als hij staan zou naast 'n vóórwereldlijk familielid, waarvan de afdrukken in de kolenlei (calamiten) getuigen, dat ze boomen konden worden van niet minder dan 40 voeten hoog en van 2 tot 3 dik.

Dat alles is 'n reden, waarom we den naam van Ehrhardt wel graag in eere zouden hersteld zien.

* * *

Reeds half April komen deze Paardestaarten bo-

ven den grond en stuiven al een paar weken later. Naar gelang meer of min gunstig lenteweer kan dit proces 'n maand eerder of later plaats hebben. Bij voorjaarsvorst bevrozen vele exemplaren ingevolge haar waterrijk weefsel; ook wijl ze op de open, zonnige hellingen staande, eerder bloeien dan planten, welke staan onder struikgewas en waarbij men soms geen enkelen sporendragenden stengel aantreft.

Eq. T. bewoont in Limburg bij voorkeur kalkhoudende bronhellingen, en al zijn dergelijke brongronden in ons gewest niet zeldzaam, toch komt er deze Paardestaart niet overal even veelvuldig voor.

't Meest vindt men haar op de natte hellingen te Moorveld, en Terhagen, Waterval en Vlieck. Verder ook langs de bronnen der kleinere beekjes, zooals Selzer-, Eijser-, Koeres-, Sprong- en Halsbergerbeek, Bisser-, Reters- en Caumerbeek. Terworm- en Molenbeek (Hoensbroek in 't dal tot bij de oude kerk), Gulperbeek, Noor- en Voerenbeek, Amselerbeek, enz. enz.

In 't zuivere heidegebied daarentegen komt ze niet voor.

Als men haar buiten 't brongebied aantreft gebeurt zulks alleen daar, waar nog kort geleden zoo'n grond aanwezig was, maar nu door drainage in bouw- of weiland veranderd is.

Zoo kan men ze bij 't kasteel Cortenbach en bij den Oliemolen te Spaubeek nog 'n eindje in de akkers zien voortwoekeren; lang echter zal ze 't daar niet meer kunnen uithouden; er is gebrek aan voldoende vocht.

Noordwaarts in Limburg wordt ze zeldzamer, maar komt toch, evenals enkele andere kalkminnende plantensoorten nog voor op gelijksoortige gronden in 't Maasdal.

In 't Noorden van Nederland groeit ze nog slechts op enkele plaatsen in Gelderland (Groesbeek, Beek bij Nijmegen, Oldenzaal).

Zuidwaarts neemt ze snel toe door heel Europa.

Verder omvat haar groeiplaats ook nog West-Azië, Noord-Afrika en N.W.-Amerika.

* * *

't Geslacht *Equisetum* wordt verdeeld in twee groepen. De eene omvat soorten, die 's winters boven den grond haar groene stengels behouden; (hiertoe behooren *Eq. hiemale* en *variegatum*); tot de andere groep rekent men de soorten, waarvan, als de winter nadert, de bovengrondsche stengels atsterven; (hiertoe behooren alle andere inlandsche Paardestaarten).

Equisetum Telmateja behoort dan verder met *Eq. arvense* tot 'n ondergroep, waarbij de vruchtbare stengels in 't voorjaar verschijnen, om dadelijk na de sporenrijpheid af te sterven en zich de onvruchtbare stengels pas hierna ontwikkelen.

1. In zijn typischen vorm is de vruchtbare stengel onvertakt en wit van kleur, met donkerbruine, eerst cilindrische, later buikige, tenslotte trechtervormig verwijde scheeden voorzien, die ieder 20—35 lancetvormige tanden bezitten. (De onderste scheeden zijn vaak groenachtig bruin). Aan den top der scheeden draagt hij de sporen-aar, die in lengte kan wisselen van 5—10 c.M. en 1—2 c.M. dik kan zijn, eerst met haar voet in de scheede zittend, ten slotte gesteeld boven deze uitstekend.

Nog slechts enkele dagen blijft nu de forsche

stengel leven, om spoedig geheel te verdrogen, zoodra de sporen, na de bevruchting, uitgestrooid zijn.

Zeldzaam ziet men wel eens zoo'n overigens gansch normalen of fertielen stengel reeds in den herfst verschijnen.

Zoo iets is dan meestal, evenals bij zoovele andere phanerogame planten toe te schrijven aan 't feit, dat door uitwendige oorzaken, de bloei van 't afgeloopen voorjaar vertraagd of die der komende lente vervroegd werd.

Milde onderscheidt kleine vormen (*elatius*, resp. *humilis*).

De grens tusschen de verschillende vormengrootte is echter moeilijk te trekken. De standplaats b.v. kan hier van zeer grooten invloed zijn.

Exemplaren, die verschillen van 1—40 c.M. zijn in zoo'n gevallen geen zeldzaamheden.

Ook de lengte der sporenaar is hiervan afhankelijk.

Van meer belang is de vorm *frondescens* A. Br. Hierbij ontwikkelt zich, aan den vruchtbaren stengel, dadelijk nadat de aar verwelkt is, in 't middelste gedeelte, vlak onder de scheeden, telkens een krans van heel korte groene takjes.

Ook gaat dan de ivoorwitte kleur van den stengel in 'n meer groene over.

In den zomer sterft hij al vroeg af.

Dezen vorm vindt men haast overal waar *Eq. Telm.* groeit in enkele exemplaren.

Doch is dit geen erfelijk kenmerk.

't Verschijnsel wordt teweeggebracht door uitwendige invloeden. Bij overplanting toch van dergelijke exemplaren uit natte naar drogere standplaatsen, en omgekeerd, kan men 't verschijnsel te voorschijn roepen.

Toevallig kan 't gebeuren, dat de sporenaar meer of minder diep gespleten is, zoodat er 'n vork- of kransvormige bloeiwijze ontstaat.

Zoo'n geval trof ik, tot nu toe, maar 'n paar malen aan te Geulle bij den Watermolen te Moordveld.

Zeer waarschijnlijk was hier vroegtijdig de aar aan haar voet, op een of andere wijze, gestoord geworden in haar ontwikkeling. De sporen zelf waren overigens gansch normaal.

II. Normaal is de onvruchtbare stengel eene plant van $\pm \frac{1}{2}$ M. Haar stengels zijn ivoorwit, maar zoo nu en dan kunnen ze wel eens een groen tintje hebben en onderaan vaak zwart zijn, glad of maar effentjes ruw, zwak gevoerd, met cilindrische aanliggende scheeden met bruinzwarte, spitse tanden, 4—5 kantige (door diepe voren schijnbaar achtkantig), groene takken, die in dichte kransen staan en zelf ook geleed zijn.

Milde verdeelt in zijne monographie de onvruchtbare stengels in twee groepen, naar gelang er huidmondjes op den stengel zijn of niet.

Deze verdeling gaat beslist niet op.

Want, ofschoon de huidmondjes in 't algemeen vaak ontbreken, kan men op iedere groeiplaats aan alle mogelijke vormen ook wel huidmondjes aantreffen.

't Is ook duidelijk dat de hoogte van den stengel geen vast kenmerk is, evenmin als de lengte der tusschen-stengelleden en de hoogte, waarop de vertakking begint.

Want op alle groeiplaatsen kan men planten waarnemen van maar enkele c.M., die geleidelijk over-

gaan in exemplaren van zelfs meer dan een Meter.

Hiermede gaat meestal een meer of minder gedrongen stand der internadien en takken gepaard en wel naar gelang 't vochtgehalte van den bodem en de belichting.

Bij de kleinste exemplaren kunnen de kortere takken wel geheel horizontaal uitstaan; maar meestal hangen ze — (althans de bovenste) — aan den top iets over. Bij schaduw-exemplaren, in voldoende natten bodem, is dit weer sterker 't geval.

De vormen *comosum* en *brevius* van Milde, = *minus* van Wirtgen en nog andere zijn dus alleen standplaats-wijzingen, die overigens trouwens geen aparten naam waard zijn.

Cok bij de hoogere planten kan men immers van een zeer groot aantal soorten, door standplaatsen-beïnvloeding, armoedige en krachtige planten verkrijgen, die bij overplanting tot de typen kunnen teruggebracht worden.

Een zeer sierlijk gewas is de vorm *ramulosum* Milde, die zich goed onderscheidt, doordat de primaire takken weer vertakt zijn; vooral als bij krachtige planten deze secundaire takken ook kransvormig geplaatst zijn.

Hierbij kan echter de hoogte van den stengel of de plaats waar de vertakking begint, weer op dezelfde wijze als bij de type afhangen van de standplaats; of echter de secundaire vertakking zelf door uitwendige invloeden kan te voorschijn geroepen worden, heb ik nog niet zeker mogen waarnemen, maar wel dat zoo'n dubbel vertakte stengel kan voorkomen op denzelfden wortelstok als de gewone.

Haast overal waar *Eq. Telmateja* in eenigszins groote hoeveelheid groeit, vindt men zoo'n dubbel vertakte exemplaren; op sommige plaatsen slechts weinige, op andere opvallend vele. Zoo o.a. langs 't Hulsbergerbeekje te Niethuizen op open, zonnige oevers en langs de Sprongbeek te Voerendaal, ook wel in schaduw, eveneens bij Vaals en Noorbeek.

(Wordt vervolgd).

Nuth.

A. DE WEVER.

COLLECTIE Dr. ED. PERGENS.

De collectie Dr. Ed. Pergens is verleden week in Maastricht gearriveerd.

Nu al, ook maar bij benadering, heur rijkdom vast te stellen is ondoenlijk. Daarvoor hebben we vele maanden nodig.

Haar aantal voorwerpen is ongelooflijk groot.

Voor wat de Bryozoën betreft, staat in den vervolge 't Maastrichter Museum van Natuurlijke Historie zeer zeker aan de spits niet alléén van alle binnenlandsche, maar ook van verreweg de meeste buitenlandsche musea.

Fossiele en recente Bryozoën uit alle werelddelen zijn hier bij elkaar gebracht.

Wat de collectie voor Limburg zoo uiterst belangrijk maakt zijn, naast de vele andere fossielen uit 't Limburgsche krijt, vooral de complete verzameling „Bryozoaires du Crétacé du Limbourg, comprenant les originaux du Dr. Ed. Pergens" gelijk 't opschrift op een der bergladen luidt.

Met genoegen hebben we kunnen constateeren, dat de collectie Bryozoën uit 't Limburgsche krijt vrijwel intact is gebleven; iets wat jammer genoeg bij tal van andere zaken uit de collectie niet 't geval is geweest.